

წამება ადამიანის სიცოცხლის გადასარჩენად*

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს (EGMR)

2010 წლის პირველი ივნისის გადაწყვეტილება საქმეზე *გეფგენი გერმანიის*

წინააღმდეგ (Nr. 22978/05)**

მეცნიერ-თანამშრომელი *სელინ ოსვალდი*, თიუბინგენის უნივერსიტეტი***

I. საქმის ფაქტობრივი გარემოებები

2003 წლის 28 ივლისს გერმანიის მოქალაქე მაგნუს გეფგენს (მაინის) ფრანკფურტის ფედერალური მიწის სასამართლომ მიუსაჯა უფადო თავისუფლების აღკვეთა დამამძიმებელ გარემოებებში ჩადენილი მკვლელობისა და გამოსასყიდის მიღების მიზნით ადამიანის გატაცებისთვის.¹ სასამართლომ დაადგინა ბრალის განსაკუთრებული სიმძიმე. გეფგენმა გაიტაცა და 2002 წლის 27 სექტემბერს მოკლა 11 წლის ბიჭი, მდიდარი ბანკირის ოჯახის უმცროსი შვილი და მშობლებისგან გამოსასყიდის სახით ითხოვდა ერთი მილიონი ევროს გადახდას. ამასთან, იგი იტყუებოდა, თითქოს ბავშვი ჯერ კიდევ ცოცხალი იყო. გამოსასყიდის გადაცემის შემდეგ პოლიციამ გეფგენის დაკავება შეძლო.

დაკავების შემდეგ, 2002 წლის 1 ოქტომბერს, გეფგენის დაკითხვისას პოლიციის თანამშრომელი დაემუქრა ეჭვმიტანილს აუტანელი ფიზიკური ტკივილის მიყენებით, თუ იგი კვლავ გააგრძელებდა დუმის ბავშვის ადგილსამყოფელთან დაკავშირებით. პოლიციელი აღნიშნულ შემთხვევაში ფრანკფურტის პოლიციის ვიცე-პრეზიდენტის

მითითებებით მოქმედებდა. არსებობდა საშიშროება იმისა, რომ ბავშვი საკვების ნაკლებობისა და სიცივის გამო სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში იმყოფებოდა. თუმცა ამ დროისათვის გეფგენს ბავშვი უკვე მოკლული ჰყავდა, ხოლო გვამი დამალული, რის შესახებაც პოლიციამ არ იცოდა. მუქარამ აიძულა გეფგენი, გაემხილა მოკლული ბავშვის ადგილსამყოფელი. აღნიშნულის საფუძველზე შესაძლებელი გახდა ბავშვის გვამის აღმოჩენა. ასევე, შესაძლებელი გახდა ისეთი მტკიცებულებების ადგილზე მოპოვება და დამაგრება, როგორცაა იმ სატრანსპორტო საშუალების საბურავების ტრასოლოგიური კვალი, რომლითაც მოხდა გვამის ტრანსპორტირება. პროკურორის მიერ ჩატარებული მომდევნო დაკითხვის დროს, ისევე როგორც საქმის არსებითი განხილვის ეტაპზე, გეფგენი კვლავ აღიარებდა დანაშაულს. აღსანიშნავია, რომ საქმის არსებითი განხილვისას გეფგენს მიეცა კვალიფიციური განმარტება იმის შესახებ, რომ მის მიერ მანამდე მიცემული ჩვენებები, მათ შორის, აღიარებითი ჩვენებები, არ შეიძლებოდა სისხლის სამართლის საქმეში გამოყენებულიყო. ამის მიუხედავად, გეფგენმა აქაც გაიმეორა მისი აღიარებითი ჩვენება. მიწის სასამართლოს განაჩენის გერმანიის ფედერალურ სასამართლოსა (BGH)² და გერმანიის ფედერალურ საკონსტიტუციო სასამართლოში (BVerfG)³ წარუმატებელი გასაჩივრების შემდეგ, გეფგენმა 2005 წლის 15 ივნისს ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს მიმართა ინდივიდუალური საჩივრით, რომლითაც იგი ასაჩივრებდა ადამიანის

* სტატია გერმანულიდან თარგმნა ჟურნალის სარედაქციო კოლეგიის წევრმა, *მაკა ხოდელმა*.

** <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-99015> (ბოლოს ნანახია 10.04.2023); შემოკლებულად გამოქვეყნებულია ჟურნალში NJW (Neue Juristische Wochenschrift) 2010, 3145.

*** ავტორი არის სტაჟიორი თიუბინგენის სასამართლოში და მეცნიერ-თანამშრომელი პროფ. ბერნდ ჰაინრიხის სისხლის სამართლის, სისხლის საპროცესო სამართლისა და საავტორო უფლებების კათედრაზე თიუბინგენის უნივერსიტეტში.

¹ LG Frankfurt a.M., Urteil v. 28.7.2003 – 5/22 Ks 2/03 3490 Js 230118/02 (juris).

² BGH BeckRS (Beck-Rechtsprechungssammlung) 2011, 16172.

³ BVerfG NJW 2008, 1060, 1061.

უფლებათა და თავისუფლებათა კონვენციის მე-3 და მე-6 მუხლების დარღვევას.

2004 წლის 20 დეკემბერს მუქარის განმარტების პოლიციელი მაინის ფრანკფურტის სასამართლომ დამნაშავედ ცნო იძულებისთვის, ხოლო მისი ხელმძღვანელი პირი ამ დანაშაულის ნაქეზებისთვის და ორივე მათგანს სასჯელის სახით განუსაზღვრა ჯარიმა.⁴

II. პრობლემის დასმა

წინამდებარე საქმე შეეხება ადამიანის სიცოცხლის გადასარჩენად წამებისა და მისი სამართლებრივი მოწესრიგების პრობლემას. ამასთან, გასათვალისწინებელია ამ საკითხის მატერიალური და საპროცესო სამართლებრივი ასპექტები.

1. მატერიალურსამართლებრივი ასპექტები

ადამიანის სიცოცხლის გადასარჩენად წამების ცნებასთან მიმართებაში ზოგადად მოიაზრება მუქარა ან ფიზიკური ძალის გამოყენება, რათა აიძულონ პირი გასცეს ადგილსამყოფლის შესახებ ან სხვა ტიპის ინფორმაცია სხვა ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის წინააღმდეგ საფრთხის თავიდან ასაცილებლად.⁵ წამების წინააღმდეგ გაეროს კონვენციის პირველი მუხლის თანახმად, წამება მაშინაა სახეზე, როდესაც საჯარო მოხელეები მოქმედებენ მოვალეობის შესრულებისას. კერძო პირების შემთხვევაში კი, წამების წინააღმდეგ გაეროს კონვენციის დეფინიციის შესაბამისად, მუქარა ან ძალის გამოყენება არ ჩაითვლება წამებად.⁶

მუქარის განხორციელება გარკვეული ტკივილის მიყენებით არის დასჯადი, როგორც იძულება გერმანიის სისხლის სამართლის კოდექსის 240-ე პარაგრაფის პირველი აბზაცის შესაბამისად. გარდა ამისა, გეფგენის შემთხვევაში სახეზე იქნებოდა განსაკუთრებით მძიმე შემთხვევა, რომელიც გათვალისწინებულია გერმანიის სსკ-ის 240-ე პა-

რაგრაფის მე-4 აბზაცის პირველი პუნქტით, რადგან პოლიციის მუშაკებმა მათი სამსახურებრივი მდგომარეობა ბოროტად გამოიყენეს. თუმცა შესაძლებელი იქნებოდა სსკ-ის 32-ე პარაგრაფით (აუცილებელი დახმარება) ან 34-ე პარაგრაფით (მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველი უკიდურესი აუცილებლობა) გათვალისწინებული გამამართლებელი საფუძვლის გამოყენება მუქარის განმარტების პოლიციელების სასარგებლოდ, რასაც შესაძლოა საბოლოოდ მათი სისხლის-სამართლებრივი პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლება მოჰყოლოდა შედეგად. ამასთან დაკავშირებით დაისმის შემდეგი შეკითხვა: შეიძლება კი საერთოდ ამ პირებზე გავრცელდეს სისხლისსამართლებრივი გამამართლებელი საფუძვლები ანდა განისაზღვრება თუ არა მათი უფლებამოსილება მხოლოდ სახელმწიფო უსაფრთხოების რეგულაციების შესაბამისად.⁷ მაშინაც კი, თუკი გავიზიარებთ სამართლებრივ დასკვნებს⁸, რომელთა მიხედვითაც სისხლისსამართლებრივი გამამართლებელი საფუძვლები, პირველ რიგში, მოქმედებს კერძო პირის მიმართ, მაგრამ ასევე გამოიყენება ხელი-სუფლების წარმომადგენლის მისამართითაც, ამ კონკრეტულ შემთხვევაში ვერ იქნება გამოსადეგი ვერც აუცილებელი დახმარება (გერმანიის სსკ-ის 32-ე პარაგრაფი) და ვერც მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველი უკიდურესი აუცილებლობა (გერმანიის სსკ-ის 34-ე პარაგრაფი). რადგან ბავშვი უკვე გარდაცვლილი იყო, სახეზე ვერ იქნება ვერც აუცილებელი დახმარების მდგომარეობის კომპონენტი – აუცილებელი ხელყოფის იმწუთიერება და ვერც უკიდურესი აუცილებლობის კომპონენტი – იმწუთიერი საფრთხე. რადგან პოლიციის მუშაკებმა ბავშვის უკვე განხორციელებული მკვლელობის შესახებ არ იცოდნენ, განიხილება მოჩვენებითი აუცილებელი მოგერიების არსებობა, რომელიც უნდა გადაწყდეს ნებართვაში შეცდომის წესების მიხედვით. აქ შესაძლებელი იქნებოდა, გამამართლებელი საფუძვლების ფაქტობრივ წინაპირობებში შეცდომის გამო, პირი გათავისუფლებულიყო სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისგან. თუმცა, თუკი ჰიპოთეტურად იარსებებდა აუცილე-

⁴ LG Frankfurt am Main NJW 2005, 692, 693.

⁵ *Engländer, Armin*, in *Matt, Holger/Renzikowski, Joachim*, StGB, 2. Aufl. 2020, § 32 Rn. 58.

⁶ ასევე *Erb, Volker*, in *Münchener Kommentar, StGB*, 4. Auflage 2020, § 32 Rn. 8.

⁷ *Heinrich, Bernd*, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 6. Aufl. 2019, Rn. 395 ff.

⁸ BGHSt 27, 260, 262; BGH NStZ (Neue Zeitschrift für Strafrecht) 2005, 31.

ბელი დახმარებისა თუ უკიდურესი აუცილებლობის გარემოება, განხორციელებული ქმედება მაინც ვერ მოექცეოდა სსკ-ის 32-ე პარაგრაფით გათვალისწინებულ შესაბამისობის ფარგლებში და ვერც სსკ-ის 34-ე პარაგრაფით გათვალისწინებული შესაბამისი საშუალება იქნებოდა, რადგან ეს ქმედება ეწინააღმდეგება, ყოველ შემთხვევაში გერმანიაში გაბატონებული მოსაზრებით, გერმანიის კონსტიტუციის პირველი მუხლის პირველ აბზაცს. გერმანიის კონსტიტუციის პირველი მუხლის პირველი აბზაცის თანახმად, ადამიანის ღირსება ხელშეუხებელია. მისი ფორმულირებიდან გამომდინარე რაიმე სახის შეზღუდვას ის არ ექვემდებარება და ამ უფლებაში ჩარევა ვერ წარმოშობს გამამართლებელ საფუძველს.⁹ კონსტიტუციით გარანტირებული ადამიანის ღირსების ხელშეუხებლობის დარღვევა აქ შესაძლოა იმაში მდგომარეობდეს, რომ დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის საქმეში ბრალდებული, ნამების მუქარის შედეგად, სახელმწიფოს ხელში უბრალო ობიექტად იქცევა.¹⁰ აქედან გამომდინარე, ძალადობის მუქარის განმარტოვებული პოლიციელი განსაკუთრებით მძიმე შემთხვევის გამო სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში მიეცა იძულებისთვის.

2. საპროცესოსამართლებრივი ასპექტები

საპროცესოსამართლებრივი თვალსაზრისით დაისმის საკითხი იმის შესახებ, თუ რა გავლენა ექნება მუქარას ძალის გამოყენების შესახებ სისხლის სამართლის პროცესზე. ამასთან, უნდა გაიმიჯნოს მტკიცებულებათა მოპოვებისა და მტკიცებულებათა დასაშვებობის აკრძალვას შორის. მტკიცებულებათა მოპოვების აკრძალვისგან განსხვავებით, მტკიცებულებათა დასაშვებობის საკითხი დაკავშირებულია არა უშუალოდ მტკიცებულებების აღმოჩენის საკითხთან, არამედ მათ შეფასებასთან სისხლის სამართლის პროცესში.¹¹ ამასთან, აღსანიშნავია, რომ მტკიცებულებათა მოპოვების აკრძალვა ყოველთვის არ იწვევს მტკიცებულებათა გამოყენების აკრძალვას სისხლის სამართლის პროცესში.

ბათა გამოყენების აკრძალვას სისხლის სამართლის პროცესში.

ა) მტკიცებულებათა მოპოვება (აღმოჩენა)

მტკიცებულებათა მოპოვების აკრძალვა თავის მხრივ იყოფა მტკიცებულებათა აკრძალვისგან გარკვეული თემების მიხედვით, მტკიცებულებათა აკრძალვისგან დაუშვებელი მეთოდების გამოყენებით და გარკვეულ მტკიცებულებათა გამოყენების აკრძალვისგან. მტკიცებულებათა მოპოვების აკრძალვა გარკვეული თემების მიხედვით სახეზეა მაშინ, როდესაც საქმის გარემოება ან ფაქტები სისხლის საპროცესო სამართლებრივი მტკიცების საგანს არ წარმოადგენს. აღნიშნულს, მაგალითად, მაშინ აქვს ადგილი, როდესაც სისხლის სამართლის პროცესში საქმის გამოძიების ამოცანა უკან იხევს სახელმწიფო საიდუმლოების დაცვის ინტერესებთან მიმართებით.¹²

გარკვეულ მტკიცებულებათა გამოყენების აკრძალვა გამორიცხავს ცალკეული მტკიცებულებების გამოყენებას. აღნიშნულს ადგილი აქვს განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც მოწმე კონკრეტულ შემთხვევაში იყენებს მისთვის მინიჭებულ უფლებას, უარი თქვას ჩვენების მიცემაზე ანდა ინფორმაციის მინოდებაზე.¹³ დაუშვებელი მეთოდების გამოყენებით მტკიცებულებათა მოპოვების აკრძალვა მნიშვნელოვანია, რათა გარკვეული გზით მტკიცებულებების მოპოვება თავიდან იქნეს აცილებული.¹⁴ სწორედ ეს უკანასკნელი განიხილება აქ. გარკვეული თემებიდან გამომდინარე მტკიცებულებათა მოპოვების აკრძალვის მიზანი მდგომარეობს იმაში, რომ უზრუნველყოფილი იყოს ბრალდებულის ნების განსაზღვრა და მისი გათვალისწინება.¹⁵ აღნიშნული არ უნდა შეიზღუდოს მისი ბოროტად გამოყენებით, სამკურნალო საშუალებების ზემოქმედების გზით, ტანჯვის მიყენებით, მოტყუებით ან ჰიპნოზით. დაკითხვის აკრძალული მეთოდების ჩამონათვალი არის მაგალითის სახით მოყვანილი და არ არის

⁹ Jarass, Hans D./Pieroth, Bodo, Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, 16. Auflage 2020, Art. 1 Rn. 15.

¹⁰ LG Frankfurt am Main NJW 2005, 692, 693.

¹¹ Kudlich, Hans, in Münchener Kommentar, StPO, 1. Auflage 2014, Einleitung Rn. 438.

¹² Kudlich, Hans, in Münchener Kommentar, StPO, 1. Auflage 2014, Einleitung Rn. 441.

¹³ Kudlich, Hans, in Münchener Kommentar, StPO, 1. Auflage 2014, Einleitung Rn. 445.

¹⁴ Kudlich, Hans, in Münchener Kommentar, StPO, 1. Auflage 2014, Einleitung Rn. 440 ff.

¹⁵ Diemer, Herbert, in Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung, 8 Auflage 2019, § 136a Rn. 1.

ამომწურავად დადგენილი.¹⁶ აკრძალულია, ასევე, დაუშვებელი მეთოდებით მუქარა სსსკ-ის 136a-ე პარაგრაფის პირველი აბზაცის მე-3 წინადადების თანახმად. ფიზიკური ან ფსიქოლოგიური იძულების გამოყენება დასაშვებია მხოლოდ მაშინ, თუკი ამას საპროცესო კანონმდებლობა ითვალისწინებს (სსსკ-ის 136a-ე პარაგრაფის პირველი აბზაცი, მე-2 წინადადება), რადგან ბრალდებული, მოწმისაგან განსხვავებით, არ არის ვალდებული, მისცეს ჩვენება.¹⁷

პოლიციის თანამშრომლის მიერ დაკითხვისას ბრალდებულის წინააღმდეგ ძალადობის მუქარის განხორციელებით, გამოყენებულ იქნა სსსკ-ის 136a-ე პარაგრაფით აკრძალული დაკითხვის მეთოდები.¹⁸

ბ) მტკიცებულებათა დასაშვებობა

სსსკ-ის 136a-ე მუხლის პირველი და მე-2 აბზაცის დარღვევა იწვევს მტკიცებულებათა აბსოლუტურ გამორიცხვას სისხლის სამართლის საქმიდან, როგორც სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპისა (კონსტიტუციის მე-20 მუხლის მე-3 აბზაცი) და ადამიანის ღირსების ხელშეუხებლობის უზრუნველყოფის (კონსტიტუციის პირველი მუხლის პირველი აბზაცი) შედეგი.¹⁹ აღნიშნულიდან გამომდინარე, ჩვენებები, რომლებიც მიღებული იქნა კანონით აკრძალული დაკითხვის მეთოდების შედეგად, არ იქნება გამოყენებული (სსსკ-ის 136a-ე მუხლის მე-3 აბზაცის მე-2 წინადადება). მტკიცებულებათა გამოყენების აკრძალვა მოიცავს ასევე კანონის გვერდის ავლის პრევენციის შესაძლებლობას, როგორც ადრე წარმოებული დაკითხვის ოქმის წაკითხვის შემთხვევაში, ასევე, დაკითხვის მწარმოებელი პირების დაკითხვის შემთხვევაში.²⁰

განმეორებით წარმოებული დაკითხვისას ანდა არსებითი სხდომის დროს პირის მიერ ჩვენების

გამეორების შემთხვევაში გამეორებული ჩვენების შეფასება უნდა მოხდეს შესაბამისი კანონიერი წინაპირობების მხედველობაში მიღებით. თუმცა აქ გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ ბრალდებულმა უნდა იცოდეს საკუთარი უფლების შესახებ, რომლის მიხედვითაც მას შეუძლია თავად გადაწყვიტოს გაიმეოროს ჩვენება, თუ გამოიყენოს დუმილის უფლება, მისცეს ახალი ჩვენება, თუ პირველადი ჩვენება სრულად დაადასტუროს.²¹ აღსანიშნავია, რომ სასამართლო პრაქტიკა არ აღიარებს მტკიცებულებათა დაუშვებლად ცნობის **განგრძობად გავლენას** მომდევნო ნებაყოფლობით ჩვენებაზე.²² ამასთან, გარკვეულ შემთხვევებში სავალდებულოა აღნიშნული დაკითხვა ჩატარდეს **კვალიფიციური განმარტების** შემდეგ, რათა საპროცესო სამართლებრივი კანონის დარღვევის განგრძობადი გავლენა იქნეს დაძლეული.²³ კვალიფიციური განმარტება კანონით არ არის მოწესრიგებული. ასე რომ, მისი მნიშვნელობა და მისი არ ჩატარების შესაძლო შედეგები სასამართლო პრაქტიკის საფუძველზე განვითარდა.²⁴ ასეთ კვალიფიციურ განმარტებას ადგილი აქვს მაშინ, როდესაც ბრალდებულს ახალი დაკითხვის დაწყებისას განმარტება, რომ მის მიერ ადრე მიცემული ინფორმაცია არ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სისხლის სამართლის საქმეში. თუმცა, ლიტერატურაში არსებული შეთავაზება, რომ დამკვიდრდეს კვალიფიციური განმარტების გამოყენება, სასამართლო პრაქტიკაში ყოველთვის არ ითვალისწინება. თუკი კვალიფიციური განმარტება არ გაკეთებულა, მაშინ მტკიცებულებათა გამოყენების საკითხი გადაწყდება ყოველი კონკრეტული შემთხვევის ანონ-დანონის პრინციპით.²⁵ გეფგენის შემთხვევაში საქმის არსებითი განხილვის ეტაპზე მას მიეცა კვალიფიციური განმარტება, რის შემდეგაც გეფგენმა განმეორებით მისცა აღიარებითი ჩვენება.

სისხლის სამართლის საქმიდან **მტკიცებულებათა გამორიცხვის შემდგომი გავლენა** სახეზეა

¹⁶ BGHSt 5, 322, 334; *Diemer, Herbert*, in *Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung*, 8 Auflage 2019, § 136a Rn. 9.

¹⁷ *Diemer, Herbert*, in *Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung*, 8. Auflage 2019, § 136a Rn. 29.

¹⁸ LG Frankfurt a.M., Urteil v. 28.7.2003 – 5/22 Ks 2/03 3490 Js 230118/02 (juris).

¹⁹ *Diemer, Herbert*, in *Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung*, 8 Auflage 2019, § 136a Rn. 389.

²⁰ *Diemer, Herbert*, in *Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung*, 8 Auflage 2019, § 136a Rn. 39.

²¹ *Monka, Christian*, in *Beck'scher Online Kommentar zur StPO*, § 136a Rn. 32.

²² LG Frankfurt a.M., Urteil v. 28.7.2003 – 5/22 Ks 2/03 3490 Js 230118/02 (juris).

²³ *Diemer, Herbert*, in *Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung*, 8 Auflage 2019, § 136a Rn. 41; *Heinrich, Bernd/Reinbacher, Tobias*, *Examinatorium Strafprozessrecht*, 3. Auflage 2021, S. 129.

²⁴ *Magnus, Dorothea*, *NStZ* 2022, 393, 394.

²⁵ BGHSt 53, 112.

მაშინ, როდესაც წამების მუქარით ჩატარებული დაკითხვის საფუძველზე მოპოვებული ახალი მტკიცებულებები დაუშვებლად უნდა იქნეს ცნობილი (გვამის აღმოჩენა, კვალი გვამზე, საბურავის კვალი). ასეთს გერმანული სასამართლო პრაქტიკა არ იცნობს.²⁶ შესაბამისად, მიწის სასამართლომ აღნიშნული შუალობითი მტკიცებულებები გამოიყენა და ამით უარყო მტკიცებულებათა გამორიცხვის შემდგომი გავლენა.²⁷ საწინააღმდეგო მოსაზრების წარმომადგენლებს („მონამღვრული ხის ნაყოფის დოქტრინა“) მიაჩნიათ, რომ როგორც მუქარით მოპოვებული მტკიცებულებები, ასევე მისი საშუალებით მოპოვებული შემდგომი მტკიცებულებები დაუშვებლად უნდა იქნეს ცნობილი.²⁸

III. გადანყვეტილების ძირითადი არსი

გეფგენმა მისი ინდივიდუალური საჩივრის ფარგლებში აღნიშნა, რომ დაკითხვის დროს ადგილი ჰქონდა პოლიციელების მხრიდან მის წამებას, რაც ნიშნავდა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევას. გარდა ამისა, ის აღნიშნავდა, რომ მთლიანად პროცესის დროს დარღვეული იყო კონვენციის მე-6 მუხლით გარანტირებული საქმის სამართლიანი განხილვის უფლება. აქედან გამომდინარე, გეფგენი მიიჩნევდა, რომ მისი გასამართლება არ უნდა მომხდარიყო.

1. ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლი

მოსარჩელე ასაჩივრებდა, რომ 2002 წლის პირველ ოქტომბერს საპოლიციო დაკითხვისას ის ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევით აწამეს და რომ იგი ამ დარღვევის მსხვერპლი იყო. კონვენციის მე-3 მუხლის თანახმად, ადამიანის წამება, არაადამიანური თუ დამამცირებელი დასჯა ან მასთან ასეთი მოპყრობა დაუშვებელია. აღნიშნული აკრძალვის დარღვევა

განაპირობებს იმას, რომ სახეზეა სახელმწიფოსთვის შერაცხული კანონდარღვევა, რომელმაც სიმძიმის გარკვეულ დონეს უნდა მიაღწიოს. შემთხვევათა ცალკეულ ჯგუფებს შორის გამიჯვნა შესაძლებელია ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში უფლების დარღვევის ინტენსიურობის მიხედვით.²⁹ წამება, როგორც უფლებათა შეზღუდვის ყველაზე მძიმე ფორმა, ობიექტურად ინვესს არაადამიანურ მოპყრობას, რომელიც დამატებით ინვესს ძალიან მძიმე და სასტიკ ტანჯვას, ხოლო სუბიექტური თვალსაზრისით გულისხმობს, რომ ტანჯვა იყოს კონკრეტულად მსხვერპლზე მიზანმიმართული.³⁰ ამასთანავე, შესაძლოა, წამების მუქარაც წამება იყოს. ამისათვის საჭიროა, რომ გადალახული იყოს სიმძიმის გარკვეული ზღვარი. წინააღმდეგ შემთხვევაში წამების მუქარა ჩაითვლება მხოლოდ არაადამიანურ მოპყრობად. ასეთს ადგილი ექნება მაშინ, როდესაც პირს დამატებით მიადგება მძიმე ფსიქიკური ან ფიზიკური ტანჯვა განსაკუთრებული ინტენსივობითა და ხანგრძლივობით. თუმცა ის ვერ მიაღწევს ინტენსივობის იმ ხარისხს, რაც წამებას ახასიათებს.³¹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს განმარტებით, ამ შემთხვევაში მოსარჩელის მისამართით განხორციელებული წამების მუქარას არ მიუღწევია სისასტიკის იმ ზღვრისათვის, რომ აღნიშნული შეფასებულყო წამებად. ამიტომ ეს ქმედება შეფასდა, როგორც არაადამიანური მოპყრობა.

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევის დადგენასთან ერთად ევროპული სასამართლოს დიდმა პალატამ დაადგინა, რომ ადგილი არ ჰქონდა მსხვერპლის სტატუსის დაკარგვას (შეად. ადამიანის უფლებათა დაცვის ევროპული კონვენციის 34-ე მუხლი). ეროვნულ დონეზე მოსარჩელის სახელმწიფომ გაატარა მთელი რიგი ღონისძიებები (რეპარაციები), რომელთა შედეგადაც შესაძლებელი იქნებოდა პირის მსხვერპლის სტატუსისგან გათავისუფლება.³² გერმანულმა სასამართლოებმა აღიარეს კონვენციის დარღვევა და ამის გამოსწორების მიზნით მუქარის

²⁶ BGHSt 32, 68.

²⁷ LG Frankfurt a.M., Urteil v. 28.7.2003 – 5/22 Ks 2/03 3490 Js 230118/02 (juris).

²⁸ Ransiek, Andreas/Lehnert, Marc, ZStW (Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft), Band 134, 2022, 674.

²⁹ Gaede, Karsten, in Münchener Kommentar zur StPO, 1. Aufl. 2018, Art. 3 EMRK, Rn. 15 f.

³⁰ EGMR NJW 2001, 56.

³¹ EGMR NJW 2012, 2173; EGMR NJW 2006, 3117.

³² Gaede, Karsten, in Münchener Kommentar zur StPO, 1. Aufl. 2018, Art. 3 EMRK, Rn. 26.

განმახორციელებელი პოლიციელებისა და მითითების მიმცემი ხელმძღვანელი პირის მისამართით არაერთი სისხლის სამართლის საქმე აწარმოეს. მაინის ფრანკფურტის სასამართლომ დამნაშავედ ცნო პოლიციელები და მათი ხელმძღვანელი იძულებისა და იძულების ნაქეზებისთვის და სასჯელის სახით განუსაზღვრა ფულადი ჯარიმა.³³ ევროპული სასამართლოს პალატამ 2008 წლის 30 ივნისს პირველ გადაწყვეტილებაში საკმარისად შეაფასა გერმანული სასამართლოების ქმედებები უფლებათა რეპარაციისა და დაცვის თვალსაზრისით, ისე რომ გეფგენს აღარ შეეძლო საკუთარი თავისათვის ეწოდებინა ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევის მსხვერპლი.³⁴ ევროპული სასამართლოს მომდევნო, 2010 წლის 1 ივნისის, დიდი პალატის გადაწყვეტილებაში კი დადგინდა, რომ სასჯელის სახედ მხოლოდ სიმბოლური ფულადი ჯარიმის განსაზღვრა ვერ შეფასდება ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევაზე შესაბამის და ადეკვატურ რეაქციად.³⁵ მართალია, სასამართლოს ამოცანა არ არის, განსაზღვროს ბრალის ხარისხი და პროპორციული სასჯელი, თუმცა სასამართლოს უფლებამოსილებაში შედის ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმისა და დაკისრებული სასჯელის აშკარა არათანაზომიერების დროს საკითხის გამოსწორება და მსხვერპლის სტატუსის დაკარგვის უარყოფა. ამდენად, მოსარჩელეს კვლავაც შეეძლო განეცხადებინა, რომ ის, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის 34-ე მუხლის შესაბამისად, კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევის მსხვერპლია. მოგვიანებით, აღნიშნული გადაწყვეტილების საფუძველზე წარმოებულ სამოქალაქო დავაში გეფგენმა ფულადი კომპენსაციის სახით 3 000 ევრო მიიღო შემდგომი რეპარაციის ზომების გასატარებლად.³⁶

2. ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლი

მოსარჩელე ასევე აღნიშნავდა, რომ მისი მისამართით დაირღვა ადამიანის უფლებათა ევროპული

კონვენციის მე-6 მუხლით გარანტირებული სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლება, რამდენადაც გერმანიის სასამართლოებმა პროცესში დასაშვებად ცნეს ისეთი მტკიცებულებები, რომლებიც მხოლოდ მისი კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევით წარმოებული აღიარებითი ჩვენების საფუძველზე იყო მოპოვებული. უპირატესად ეროვნული სასამართლოს გადასაწყვეტია მოცემული მტკიცებულებები უნდა იქნეს დასაშვებად ცნობილი სისხლის სამართლის საქმეში, თუ არა. სასამართლო პალატის შესაფასებელია საკითხი იმის შესახებ, სასამართლო პროცესი მთლიანობაში, მათ შორის მტკიცებულებათა მოპოვების პროცედურებთან მიმართებაში, იყო თუ არა სამართლიანი.³⁷ გერმანიის ფედერალური მინის სასამართლომ დამატებით მოპოვებულ მტკიცებულებებთან მიმართებაში აღნიშნა, რომ ისინი ემსახურებოდნენ არა ბრალდებულის ბრალის დამტკიცებას, არამედ მისი აღიარებითი ჩვენების გადამოწმებას.³⁸ საბოლოოდ მინის სასამართლომ უარყო დაუშვებლად ცნობილი მტკიცებულებების შემდგომი გავლენა და შუალობითი მტკიცებულებები დასაშვებად ცნო. ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს უნდა შეემოწმებინა, თუ რა გავლენა იქონია ამ მტკიცებულებათა დასაშვებობამ სამართლიანი სასამართლო განხილვის პრინციპთან მიმართებაში. აღნიშნულთან დაკავშირებით უნდა მოხდეს მთელი რიგი სხვადასხვა უფლებებისა და მათ საპირწონედ მდგომი ინტერესების ანონ-დანონა. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოც საბოლოოდ მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ გასაჩივრებულმა შუალობითმა მტკიცებულებებმა არ განაპირობა ბრალის დამტკიცება და სასჯელის შეფარდება, ამისათვის აღნიშნული მტკიცებულებები არ იყო საჭირო. ასე რომ მიზეზობრივი კავშირი დაკითხვის აკრძალულ მეთოდებსა და პირის მსჯავრდებას შორის განსახილველ მტკიცებულებებთან მიმართებაში იყო განწყვეტილი. პირის მსჯავრდების ძირითადი საფუძველი, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს თანახმადაც, შექმნა არსებითი განხილვისას მიცემულმა აღიარებითმა ჩვენებამ, რომელიც არ იყო იძულებით მიცემული და ჩატარდა კვალიფიციური განმარტების მიცემის შემდეგ. ევროპული სასამართლოს დიდმა პალატამ

³³ LG Frankfurt am Main NJW 2005, 692, 693.

³⁴ EGMR, HRRS (Höchststrichterliche Rechtsprechung im Strafrecht) 2008, 627.

³⁵ EGMR NJW 2010, 3145.

³⁶ OLG Frankfurt am Main, NJW 2013, 75.

³⁷ EGMR NJW 2010, 3145.

³⁸ EGMR NJW 2010, 3145, 3149.

დაადგინა, რომ გეფგენის წინააღმდეგ პროცესი მთლიანობაში აკმაყოფილებდა სამართლიანი სასამართლო განხილვის პრინციპის მოთხოვნებს.

IV. ავტორის პოზიცია და შედეგები

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს ამ გადაწყვეტილებაში გაკეთდა მნიშვნელოვანი განმარტება წამების აბსოლუტურ აკრძალვასთან დაკავშირებით.

სამართლებრივი სახელმწიფოს ეგზისტენციულ მახასიათებლად ითვლება წამების აკრძალვა, ისეთ სიტუაციაშიც კი, როდესაც ადამიანის სიცოცხლეს საფრთხე ემუქრება ანდა სახელმწიფო იმყოფება უკიდურესი აუცილებლობის მდგომარეობაში.³⁹ სწორედ საჯაროსამართლებრივი უფლებამოსილებისა და სისხლისსამართლებრივად გამართლებელი საფუძვლების ნაკლოვანება განაპირობებს პოლიციის მუშაკთა მსჯავრდების მართებულობას, როგორც კონსტიტუციის პირველი მუხლის დარღვევის გარდაუვალ შედეგს.

მისასალმებელია ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს შეფასება, რომელიც არ ეთანხმება გეფგენის მოსაზრებას და მიაჩნია, რომ განხორციელებული ძალადობის მუქარა არააადამიანური მოპყრობა და არა წამება. ძალადობის მუქარის კონკრეტული გარემოებები, ინტენსიურობის ნაკლებობის გამო, ვერ აღწევენ სისასტიკის იმ დონეს, რომ შეფასდეს წამებად. თუმცა აქ სწორად შენიშნავს ევროპული სასამართლო, რომ არ იქნებოდა გამართლებული მსხვერპლის სტატუსის გაუქმება. ასევე, მთელი რიგი განსაკუთრებული გარემოებების გათვალისწინების მიუხედავად (ის, რომ გატაცებული ბიჭის სიცოცხლე საფრთხეში იყო), პოლიციელთა მისამართით დაკისრებული მსჯავრი სწორედ რომ არის შეუსაბამო ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევასთან მიმართებაში. ვიდრე სისხლის სამართლის პროცესი მხოლოდ სიმბოლურ სასჯელამდე მიგვიყვანს, კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევის სიმძიმე შესაბამის დისციპლინურ ღონისძიებაში მაინც უნდა აისახოს. თუმცა ამ კონკრეტულ შემთხვევაში ადგილი ჰქონდა მხოლოდ შიდა გადაწყვეტას,

რაც ვერ შეუშლის ხელს იმას, რომ ძალადობის მუქარის განმარტებულმა პოლიციის მუშაკმა უწყებაში მოგვიანებით წამყვანი პოზიცია დაიკავოს. ამ მოქმედებას ვერ ექნება შემაკავებელი ეფექტი, რომ მომავალში თავიდან იქნეს აცილებული ძალადობის აკრძალვის დარღვევის ფაქტები.

იმის გადამოწმების ფარგლებში, დაირღვა თუ არა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლი, ევროპულმა სასამართლომ ხაზი გაუსვა კვალიფიციური განმარტების მნიშვნელობას სისხლის სამართლის პროცესში. მისასალმებელია, რომ აღნიშნულით მოხდა ბრალდებულის უფლებათა გაძლიერება, მათ შორის, თვითინკრიმინაციისგან დაცვის პრივილეგიასთან მიმართებაში (*nemo tenetur se ipsum accusare*), რომელიც სისხლის სამართლის პროცესის განსაკუთრებით მნიშვნელოვან პრინციპს წარმოადგენს. ბრალდებულისთვის გაკეთებული კვალიფიციური განმარტების გარეშე, რომ მის მიერ აქამდე მიცემული ჩვენებები არ იქნება გამოყენებული, ჩნდება ეჭვი – იქნება თუ არა ბრალდებულის ნება და არჩევანი თავისუფალი მისი შემდგომი დაკითხვის დროს. მხოლოდ კვალიფიციური განმარტებით არის შესაძლებელი, რომ ბრალდებულმა მომდევნო შემთხვევებში თავი ვალდებულებად არ ჩათვალოს, განმეორებით მისცეს ჩვენება.

შუალობითად მოპოვებული მტკიცებულებების შორეულ ზეგავლენასთან მიმართებაში კონვენციის მე-3 მუხლის აბსოლუტური მოქმედების აღიარება არ იქნებოდა სამართლიანი, თუკი ამ მტკიცებულებათა დასაშვებობა არ გამოინვევდა კონვენციის მე-6 მუხლით გარანტირებული სამართლიანი სასამართლოს უფლების დარღვევას. მაშინ, როდესაც კანონისა თუ კონვენციის დარღვევით მოპოვებული მტკიცებულებების გამოყენება პროცესს, როგორც ასეთს, ჯერ კიდევ არ ხდის კონვენციის მე-6 მუხლის თანახმად *per se* უსამართლოდ, კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევის შემთხვევაში არსებობს საფუძვლიანი ვარაუდი, რომ საქმეში სამართლიანი სასამართლოს უფლების დარღვევასაც აქვს ადგილი. მართალია, აღიარებითა ჩვენებამ მეტად მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა პროცესში, რადგან გეფგენის მსჯავრდება სწორედ მას დაეფუძნა, თუმცა, შუალობითად მოპოვებული მტკიცებულებებიც გამოყენებულ იქნა ეროვნულ სასამართლო პროცესში. მათ მნიშვნელოვანი როლი ითამაშეს გეფგენის აღიარებითი ჩვენების გადამოწმებაში, თუმცა, ევროსასამართლოს განმარტების თანახ-

³⁹ *Momsen, Carsten/ Savic, Laura*, in Beck'scher Online Kommentar, v. Heintschel-Heinegg, § 32 StGB Rn. 15.

მად, გავლენა არ ჰქონიათ ბრალის განსაზღვრისა და სასჯელის შეფარდების დროს. შედეგად, ევრო-სასამართლოში არ შექმნილა მტკიცებულებათა გამორიცხვის შემდგომი გავლენის პრობლემა, რომელსაც სასამართლო ყოველთვის საფუძვლიანად იკვლევს. საბოლოო ჯამში, სასამართლოს გადანყვეტილება მისაღებია, თუმცა, არგუმენტაცია ცალკეული მიმართულებებით სრულად დამაჯერებელი არ იყო.

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევის დადასტურება არ იწვევს ეროვნულ დონეზე გეფგენის საქმის განახლების ვალდებულებას. ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს აქვს განმსაზღვრელი ეფექტი და ის განაჩენის გამომტან სახელმწიფოს ავალდებულებს, რომ მომავალში თავი შეიკავონ ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მსგავსი დარღვევებისგან. საქმის წარმოების განახლება მაქსიმუმ შეიძლებოდა კონვენციის მე-6 მუხლის დარღვევასთან მიმართებაში, შეად. გერმანიის სსსკ-ის 359-ე პარაგრაფი ნომ. 6. ამგვარად, აღნიშნულმა გადანყვეტილებამ საბოლოო ჯამში მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა სამართლებრივი მშვიდობის დამყარებაში.